

Науковці – практикам

УДК 821.161.2(100).09:[373.3/.5.091.33-027.22:001.89

<https://doi.org/10.29038/2304-9383.2024-38.yao>

Ольга Яблонська, Людмила Ліштван

Творчість українських письменників діаспори: форми й методи науково-дослідницької роботи в сучасній школі

Мета публікації – на основі творчості українських письменників діаспори розглянути можливі форми та методи науково-дослідницької роботи в сучасній школі. Завдання дослідження об'єднані потребою вибудови певного алгоритму співпраці здобувача освіти й керівника, формування наукової комунікації. **Теоретичний базис** статті ґрунтується на комплексному підході до проблеми.

Результатом дослідження є бачення важливості підготовчого етапу, який може відбутися у формі тематичних екскурсій в музеї та бібліотеки, зокрема розглянуто можливості такої реалізації для школярів Волинської області. Наголошується, що принципи доступності та наступності, системність у роботі є важливими методичними аспектами співпраці керівника зі здобувачем освіти. Зауважується вагомість самостійної роботи учня (вдумливе читання художніх творів, робота з літературознавчими дослідженнями, створення наукового тексту). Акцентується, що академічна доброчесність і наукова новизна є основотвірними складниками. Окреслено шлях учня від написання рефератів, виступів під час наукових чи урочистих заходів у класі та школі до презентації набутоків у формі науково-дослідницького проекту, участі в конкурсах і наукових заходах різного рівня, підготовки спільної публікації з учителем.

Розглянуто роль учителя в підготовці учнівського науково-дослідницького проекту як досвідченого науковця й мудрого наставника, який дбає про свій науково-методичний розвиток, зокрема опановує нові методи дослідження, а також налагоджує консультації з викладачами університету. У вивченні творчості українських письменників діаспори запропоновано активізувати мікроаналіз художнього тексту, використовувати напрямки компаративістики, залучати розмаїття мемуаристики.

У **висновках** наголошується на методичних аспектах співпраці керівника зі здобувачем освіти та засад науково-дослідницької роботи в школі.

Ключові слова: творчість українських письменників діаспори; науково-дослідницька робота у школі; конкурс-захист наукових робіт у МАН; реферат; тези; науково-дослідницький проєкт.

Вступ

Ю. Приходько в публікації «Науково-дослідницька робота учня-члена МАН: моніторинг якості» на основі аналізу робіт відділення

«Літературознавство, фольклористика та мистецтвознавство» виокремила десять загальних зауважень, з-поміж яких наведемо ті, що стосуються секції «Українська література»: «нечітке, неконкретне, часто некоректне формулювання теми»; «низький рівень володіння літературознавчими техніками, методами і прийомами аналізу літературного матеріалу. Роботи найчастіше є переказуванням фабули»; «брак володіння світовими науковими досягненнями сучасного літературознавства»; «переважна більшість робіт мають компілятивний характер. Брак дослідницької частини. <...>»; «занадто багато уваги приділено біографічним аспектам, значно менше — дослідницьким, роботі з текстом»; «недостатнє володіння науковим стилем викладу. Публіцистичний і описовий характер робіт. Брак наукових підходів, наукового формулювання назв роботи, розділів і підрозділів»; «плагіат. Неправильне оформлення системи посилань та бібліографії за новими стандартами»; «невміння підготувати до захисту мультимедійну презентацію пошуково-дослідницької роботи (замість ілюстрації квінтесенції проведеного дослідження – синхронне дублювання обов'язкових компонентів вступу і текстових положень висновків)»; «відсутність володіння методикою підготовки та культурою наукового викладу (виступу), невміння дозувати час, відведений на оприлюднення (викладення) основних результатів дослідження» (Приходько, 2016: 48). Як бачимо, значна частина наведених висновків мають методологічний чи організаційний характер. І проблема полягає в тому, що причиною часто є недостатня фаховість наукового керівника, адже створення наукового тексту у школі значною мірою є наслідком співпраці вчителя та учня.

Маємо на меті схарактеризувати основні форми й методи популяризації та впровадження науково-дослідницької роботи з української літератури в сучасній школі. Дослідження побудоване на матеріалі творчості українських письменників діаспори.

Численними є навчально-методичні рекомендації щодо написання здобувачами освіти наукових досліджень, одак недостатньо публікацій, у яких сформовано конкретну траєкторію дій здобувача освіти та вчителя.

Теоретичний базис

Проблема науково-дослідницької роботи в сучасній школі вимагає комплексного підходу. Науково-організаційний аспект доводить важливість планомірної роботи, співробітництва школи з університетом,

бібліотеками. Співпраця учня та наставника, роль самостійної роботи, принципи наукової новизни, академічної добросовісності та наукової комунікації – такі основотвірні засади розглядаються як аксіомні.

Виклад основного матеріалу

Традиційно конкурс-захист наукових робіт у МАН розглядають як одну з провідних форм науково-дослідницької роботи в сучасній школі. На відміну від школярів початку незалежності України, сучасним здобувачам освіти пропонується низка конкурсів і наукових заходів, де учні можуть проявити свій потенціал. Частина таких заходів має конкретне вираження спектру завдань, як-от для тих, хто має філологічні вподобання з української мови (Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика) чи поглиблено вивчає творчість Т. Шевченка (Міжнародний мовно-літературний конкурс імені Тараса Шевченка). І конкурс-захист наукових робіт справді в цьому контексті виглядає виграшним у плані залучення ширшого контенту для предмета та об'єкта дослідження. Хоча й згадані конкурси аж ніяк не можуть обмежуватися під час підготовки вузьким колом завдань, адже кожне філологічне явище треба розглядати у взаємозв'язках і контекстах.

Міжнародний конкурс учнівської та студентської молоді «Мій рідний край», ініційований ще 1997 р. ВГО «Союз Українок», пропонує чимало номінацій, більшість яких може бути реалізовано на літературному матеріалі. Творчість українських письменниць діаспори можна студіювати, готуючи роботу в номінації «Видатні жінки України» (Дарія Віконська, Наталена Королева, С. Яблонська, Олена Теліга, О. Лятуринська, Г. Мазуренко, Н. Ливицька-Холодна, Д. Гуменна, Ж. Васильківська, Емма Андіївська, Патриція Килина, Віра Вовк, Ольга Мак, М. Ревакович та ін.). Життєвий і творчий шлях М. Левицького, Д. Донцова, В. Короліва-Старого, діячів Празької школи, Івана Багряного, У. Самчука, Нью-Йоркської групи, об'єднання «Слово» та інших може бути предметом дослідження в номінації «Видатні постаті – гордість України». Героїчну діяльність учасників ОУН Олени Теліги та Олега Ольжича доречно популяризувати в номінації «Герої і час». У номінації «Літературознавство, мовознавство та фольклор» практично творчість усіх українських письменників діаспори може бути предметом наукового дослідження. І хоча номінацію «Краєзнавче дослідження» більшою мірою орієнтовано на історичні студії, та теми, на зразок «Волинь у житті та творчості Модеста Левицького», видаються

доцільними. Номінація «Публіцистика і журналістика» має своє коло спеціальних завдань, водночас діяльність багатьох українських письменників і публіцистів, чий шлях пов'язаний з еміграцією, також може бути предметом дослідження. Йдеться, зокрема про таких авторів, як М. Левицький, Б. Ольхівський, Д. Донцов, Ю. Липа, Є. Маланюк, У. Самчук, Федір Одрач, М. Шлемкевич, Ю. Лавріненко, Петро Волиняк та ін.

Та починається науково-дослідницька робота в школі зі зацікавлення предметом дослідження та найменших кроків – від тематичних екскурсій, участі в урочистих академіях, підготовки окремих, невеликих за обсягом, пошукових завдань, реферативних повідомлень тощо.

Звичайно, у плануванні навчальних екскурсій мають значення регіональний аспект і регламентованість часу, а в сучасних умовах війни ще й безпекова ситуація. Розглянемо можливості школярів Волинської області. Зважаючи на хронологічний принцип історії української літератури, звертаємося у відповідній послідовності до персоналій українських письменників, у діяльності яких був еміграційний етап. Письменник і громадський діяч М. Левицький (1866–1932), сучасник Олени Пчілки та Лесі Українки, в 90-х роках XIX ст. був повітовим лікарем Ковеля; після падіння УНР він тривалий період працював у Подєбрадах і Тарнові. Із 1927 р. він знову на волинській землі: в Луцьку викладає в українській гімназії, займається просвітницькою роботою та лікарською практикою. У музейних просторах сучасної області можна віднайти документальні свідчення зв'язків із родиною Косачів (Волинський краєзнавчий музей), на одній із будівель гімназії розміщено пам'ятну дошку (м. Луцьк, вул. Б. Хмельницького, 12). Очевидно, було б добре до мандрів у Луцьку провести попередній етап – прочитати окремі твори й разом обговорити, бо віддаленість від доби письменника та й те, що творчість М. Левицького не вивчається у школі, не є сприятливими чинниками.

Уродженцями історичної Волині є учасники Празької поетичної школи О. Стефанович (5 жовтня 1899 р. в Милятині, що на Рівненщині) та О. Лятуринська (1 лютого 1902 р. на хуторі Ліски тодішнього Кременецького повіту), прозаїк У. Самчук (7 (20) лютого 1905 р., с. Дермань на Рівненщині).

У сусідній області функціонують Літературний музей Уласа Самчука (м. Рівне) та в рідному селі письменника музей Уласа Самчука в Дерманській гімназії. У селі Тилявці, що на Кременеччині Тернопільської області, у приміщенні місцевої школи також діє

літературно-меморіальний музей Уласа Самчука. Мистецькі роботи О. Лятуринської – в постійній експозиції Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Возницького, у фондах Музею української діаспори (м. Київ), в меморіальному музеї Олександра Неприцького-Грановського (с. Великі Бережці Кременецького району Тернопільської області у приміщенні школи). Яскраві враження чекають на відвідувачів Музею сучасного українського мистецтва Корсаків, що в Луцьку, де експонуються численні живописні роботи Емми Андієвської («Казка про яян» цієї авторки вивчається в 6 класі НУШ). І цілком імовірно, що інтермедіальний аспект зацікавить майбутніх дослідників. За можливості було б добре відвідати Музей української діаспори, що в Києві. Як варіант можна використати віртуальні екскурсії.

Думається, що й зустрічі з письменниками, які є бажаними гостями в навчально-освітніх закладах, бібліотеках і книгарнях, можуть сприяти зародженню зацікавленості літературою та літературознавчими студіями.

Отже, емоційний інтелект може слугувати добрим підґрунтям для формування інтересу до науково-дослідницької роботи.

Бажаним є спільний похід до бібліотеки з класом, тим більше, що простір сучасних бібліотек часто використовується для різноманітних літературно-мистецьких атракцій, а інтер'єр приміщень зазвичай прикрашають предмети мистецтва. Екскурсія з бібліотекарем сприятиме формуванню цілісного уявлення про структуру та функціонування закладу.

Завдання вчителя – навчити робити замовлення онлайн у бібліотеці, користуватися матеріалами відкритих сайтів («Diasporiana. Електронна бібліотека: проект зі збереження інтелектуальної спадщини української еміграції», електронна бібліотека «Культура України», цифрова бібліотека історико-культурної спадщини на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, електронна бібліотека «Чтиво» та ін.), працювати з довідковими виданнями (літературознавчі словники та енциклопедії; словники, які видані в еміграції (В. Кубійовича, Б. Романенчука та ін.); «Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упорядник В. Просалова» (Донецьк, 2012) тощо). Про сучасні можливості цифрової інформації йдеться в публікації О. Яблонської (Яблонська, 2022).

Все це сприятиме формуванню дослідницьких умінь та набуття досвіду. Головне – не перестаратися з кількістю та зважати на те, що обсяг часу є обмеженим і в здобувачів освіти. Правило золотієї середини тут найдоцільніше, правда, кожен фахівець його шукає своїм шляхом.

У формуванні і загальної мети, і окремих завдань має превалювати доцільність. Кожен крок має характеризуватися поступовим ускладненням. Зрештою, не обов'язково починати з роботи над науково-дослідницьким проектом для участі в конкурсній захисті наукових робіт у МАН. Підготовка реферативного повідомлення – це також вид наукової роботи, і вчитель має так само ознайомити з правилами побудови наукового тексту, його структурою, роллю методології, використання термінології, етикою наукового тексту. Тобто практично це така ж робота, що й над дослідницьким проектом, тільки меншою мірою має пошуковий характер. А мова та стиль викладу, цитування, особливості бібліографічного оформлення, дотримання академічної доброчесності – всі ці складники загальноприйнятні для всіх жанрів наукового тексту.

Із підготовленим рефератом здобувач освіти може виступити на уроці, урочистій академії, навчально-методичному семінарі і т. ін., організованих учителем у класі чи школі, тобто починати треба зі звичного для учнів освітнього середовища. Згодом можна практикувати таку участь і за межами навчального закладу. В кожному випадку треба навчитися дотримуватися регламенту та за необхідністю використовувати мультимедійні засоби, дбаючи про доречність і відповідність ілюстративних матеріалів.

Наступним імовірним кроком може бути підготовка спільної публікації за матеріалами виступу. Йдеться насамперед про тези. До прикладу, в 2024 р. Волинська обласна Мала академія наук у співпраці з Волинським національним університетом імені Лесі Українки провела конференцію «Видатні українці: Олена Пчілка» (червень), приурочену 175-річному ювілею письменниці та громадської діячки, та обласну учнівську науково-практичну конференцію «Волинь у дослідженнях юних науковців» (листопад); у задумах організаторів – видання збірників матеріалів.

Згідно з чинною програмою з української літератури для загальноосвітніх навчальних закладів в 10–11 класах (рівень стандарту), творчість української діаспори вивчається в 11 класі в тематичному розділі «Під чужим небом» (Програма, 2017: 31–32). Це

поетичні твори Є. Маланюка «Уривок з поеми» та «Напис на книзі віршів...» і роман Івана Багряного «Тигролови». У програмі з української літератури профільного рівня 2017 р. вивчаються поезії Є. Маланюка «Вечір», «Напис на книзі віршів...», «Під чужим небом» та есе «Малоросійство» (Програма, 2017: 37–38), повість В. Домонтовича (Віктора Петрова) «Дівчина з ведмедиком» (Програма, 2017: 38) і роман Івана Багряного (Лозов'ягіна) «Тигролови» (Програма, 2017: 41).

Але починати працювати над науковою проблемою треба набагато раніше, бажано в 9 класі, поступово ускладнюючи її. Вчитель мусить докладати зусиль, щоб не зменшувався учнівський інтерес до теми. Крім того, завжди існує ймовірність того, що здобувач освіти захопиться поглибленим вивченням іншого навчального предмета. І тут треба проявити водночас і тактовність, і наполегливість. Скажімо, учень цікавиться історією, то доречно об'єднати ці знання та зусилля іншого вчителя-предметника. Адже студювання творчості письменників української діаспори не може оминати вивчення суспільно-політичних проблем історичної доби. Учніське захоплення мистецтвом можна поєднати з інтермедіальними дослідженнями. Тим більше, що є екранізація двох текстів Івана Багряного. Думається, що таких здобувачів освіти могли б зацікавити теми, які передбачають дослідження смислового навантаження колористики, особливостей пейзажів, ролі зорових образів тощо. Якщо в колі зацікавлення здобувача освіти – журналістика, то можна скерувати до вивчення націєтворчих основ публіцистики Є. Маланюка, Івана Багряного тощо.

Зрештою, не обов'язково предметом дослідження має бути творчість письменника, який вивчається у школі. Дбаючи про актуальність і наукову новизну, доречно досліджувати доробок тих авторів, які ще мало знані шкільній чи студентській читацькій аудиторії.

Аксіомою є те, що наукова проблема має подобалася учневі. Вміти зацікавити темою, підтримувати системність у роботі, скеровувати до пошуку джерел, толерантно аналізувати помилки й формувати впевненість у своїх силах та водночас розуміння того, що існують і інші думки щодо тієї ж проблеми – все це завдання наставника. Ідеально, коли батьки підтримують наукові зацікавлення своєї дитини.

У підготовчому етапі важливим є спонукання до самостійної роботи здобувачів освіти. Йдеться і про уважне прочитання тексту, і

про потребу вивчення біографії за різними джерелами, і про опанування теоретико-методологічною основою, і про правильне оформлення бібліографічного апарату. Ясна річ, відразу такий обсяг роботи їй не варто пропонувати учневі. Завдання треба давати поступово, обов'язково враховуючи навчальне навантаження з інших освітніх компонентів. Окрім того, вчитель мусить частину роботи виконати разом, щоб наступний етап чи завдання учень виконав за аналогією.

Серед важливих пропедевтичних складників – і формування основ академічної доброчесності. У сучасних умовах це не тільки повага до здобутків дослідників, уміння грамотно оформити покликання, а й застереження щодо використання штучного інтелекту.

Елементи науково-пошукової роботи можна використати й під час навчального процесу. Так, активізувати знання учнів про художні засоби можна на матеріалі роману Івана Багряного «Тигролови» чи поезії Є. Маланюка, заздалегідь запропонувавши виконати таке завдання учневі. Детальніше презентувати суспільно-політичний і культурно-історичний контекст доби здобувач освіти може в реферативному повідомленні.

Логічно, що на початках доречно залучати твори, які вивчаються чи будуть вивчатися в школі, адже в такий спосіб можна мотивувати до уважного текстуального вивчення. Або ж залучати тексти, невеликі за обсягом, що не відштовхуватиме ще недосвідчених початківців від обсягу роботи.

Як спостерегла Ю. Приходько, «однією з серйозних проблем науково-дослідницьких робіт є вибір і формулювання теми дослідження. Навіть побіжний аналіз темарію філологічних робіт, що за останніх три роки були представлені до конкурсу-захисту на третьому етапі, засвідчив непрофесійність і некоректність у формулюванні окремих тем.

Неприйнятними є формулювання теми, що розпочинаються словами “до проблеми...” чи “до питання...”. Чіткість, прозорість, конкретність і лаконічність мають стати визначальними чинниками у формулюванні теми дослідження. Також тема має бути не надто широкою, посильною для юного дослідника, що забезпечить глибину і якість (вартісність) дослідження. Вибір та формулювання теми – це на 90% справа керівника, який може або зацікавити темою, або навпаки – відвернути, переконати дитину, що ця тема їй не потрібна. З огляду на це, результат не завжди позитивний. На жаль, дуже часто,

особливо вчитель сільської школи, залишається без наукової підтримки.

З цього витікає ще одна проблема – рівень компетентності наукового керівника, яким у переважній більшості, насамперед на I етапі, виступає вчитель» (Приходько, 2016: 48).

Як бачимо, активізовано проблему наукової компетентності вчителя, яка ще раз підтверджує питання про постійне вдосконалення та професійний ріст, зокрема про потребу опанування сучасними тенденціями в літературознавстві. З іншого боку, сучасні способи спілкування, які активно залучаються вчителем (відеоконференції в Moodle, Zoom, Viber, Skype та ін.), уможливають консультації з викладачами університетів, у діяльності яких робота над науковим текстом належить до активної практики. Окрім того, означена проблема пов'язана з рівнем фахової підготовки випускника університету. Зокрема, йдеться про наукову активність студента: які наукові проекти, окрім обов'язкових курсових і магістерської, було виконано; участь у науково-практичних конференціях, семінарах, академіях (підготовка повідомлень і публікацій, виступ на наукових заходах, вміння вести дискусію і т. ін.). Все це ще й складники наукової компетенції і, зокрема наукової комунікації, важливі у професійній діяльності вчителя як наукового керівника.

Володіння новими методологіями забезпечить дослідницьку увагу, звернену й до класичних текстів. Так, із часу, коли в літературний і науковий простори України ввійшли твори письменників діаспори, створено чимало різнопланових досліджень. І тут також треба допомоги керівника, аби не потонути в морі інформації. Вчитель мусить скерувати до найсуттєвіших досягнень у відповідній царині. Помічним може бути курс лекцій Л. Скорини «Література та літературознавство української діаспори» (Черкаси, 2005). А інструментарій нових дослідницьких підходів, зокрема порівняльного літературознавства (міждисциплінарний аспект, постколоніальні студії, етноімагологія і т. ін.) сприятимуть поглибленому вивченню окремого тексту. Саме мікроаналіз художнього твору є доступним напрямом учнівських досліджень.

Розширить сферу наукових пошуків і мемуаристика, останнім часом у літературознавстві спостерігається увага до цього пласту культури. Як зауважила М. Коцюбинська, «протягом останніх двох десятиліть в єдиний український інформаційно-культурний потік активно вливаються спогади діячів нашої діаспори. Вони дуже

важливі для розуміння розірваного на “там” і “тут” організму української культури, усвідомлення окремих пластів – інформативного, ідеологічного, психологічного, мистецького – як цілісності. Без цього неможливо дати сутнісну характеристику двох частин національного культурного доробку й визначити міру внеску діаспори в культурне відродження, у збереження України» (Коцюбинська, 2008: 9). Джерелом студіювання літературного життя української діаспори можуть бути щоденники В. Винниченка, А. Любченка, спогади У. Самчука, Г. Косюка, В. Кубійовича, Федора Одрача, В. Чапленка, І. Кедрина, Й. Гірняка, І. Кошелівця, Д. Нитченка (Дмитра Чуба), Ю. Шевельова, Ю. Луцького, І. Качуровського та ін., автобіографії (згадаймо увагу до цього жанру в діаспорі – книгу, упорядковану Ю. Луцьким, «Самі про себе: автобіографії видатних українців ХІХ-го століття» (Нью-Йорк, 1989), в «Передмові» до якої прозвучали складні розмисли редактора видання: «Продовженням споминів 19 сторіччя можна вважати велику мемуарну літературу української еміграції. Породжена у великій мірі ностальгією за втраченою батьківщиною, ця література однак не зможе мабуть сповнити своєї функції: передати свій досвід наступним поколінням. Ці покоління, народжені і виховані в діаспорі, неспроможні сприймати візію своїх батьків і дідів. Тому єдиним тілом, якому можна такі спогади передати, є музеї, архіви і бібліотеки» (Самі про себе, 1989: 16)), твори автобіографічного характеру Д. Гуменної, Г. Журби та ін. В окремих виданнях упорядковано епістолярій: «Листи письменників» Д. Нитченка (Мельборн, 1992), «Листування з Євгеном Сверстюком» Ю. Луцького (Балтимор; Торонто, 1992), «Вибране листування на тлі доби: 1992–2002» Оксани Забужко та Юрія Шевельова (Київ, 2013), «Григорій Костюк і Юрій Шевельов: листування 1945–1959 років» (Київ, 2019).

Перспективним видається дослідження закономірностей творчої співпраці чи конфліктів у літературних / літературно-мистецьких угрупованнях, які функціонували в діаспорі, тенденцій еміграційного літературознавства і т. ін. Але ці теми можуть бути посильними для здобувачів спеціальної філологічної освіти. І коли вчитель покаже такий майбутній напрям, це може бути стимулом продовжити студіювання в майбутньому на професійному рівні.

У підготовці до конкурсу-захисту наукових робіт важливо підготувати презентацію з урахуванням доцільності кожного

складника й визначеного часу, опрацювати риторичну частину тексту, підготуватися до ведення дискусії, передбачити ймовірні питання.

Взагалі в сучасній школі втримати увагу учня до літератури дуже складно. По-перше, існує загальна тенденція суспільства до трендових напрямів – економіки, юриспруденції, інформаційних технологій, іноземної філології і т. ін. У прагматичному прогнозуванні майбутнього вже й не згадують ідею сродної праці за Г. Сковородою. По-друге, в переліку обов'язкових предметів НМТ української літератури нема; правда, для абітурієнтів 2025 р. пропонується серед навчальних предметів на вибір вступника. Тому думається, що здобувача освіти, який працює над науково-дослідницьким проєктом з української літератури, мають мотивувати і вчитель, і навчальний заклад.

У модельних програмах з української літератури в НУШ поступово зменшується кількість годин, відведених на вивчення української літератури, або ж пропущується інтегроване вивчення навчального предмета зі зарубіжною літературою, а такий підхід потребує майстерності вчителя, щоб не втратити національних пріоритетів. Адже українська література, українська мова та історія України – ті навчальні дисципліни, що творять основи національної ідентичності, зберігають національну традицію, формують покоління свідомих українців. І потенціал української літератури тут незамінний. Як зауважила Ю. Приходько, «філологія – саме та галузь, яка формує духовну еліту нації. У процесі написання науково-дослідницьких робіт філологічного напрямку в учня формуються вміння усвідомлено й осмислено читати, аналізувати, інтерпретувати наукові, художні та публіцистичні тексти та створювати власний науковий текст, успішно здійснювати творчий пошук, що ґрунтується на гуманістичних цінностях» (Приходько, 2016: 45).

І наостанок треба зауважити, що науково-дослідницька робота з української літератури, як і з інших навчальних дисциплін сприяє розвитку м'яких навичок, які важливі в різних видах діяльності, зокрема: здатність логічно і критично мислити; розвиток логічної аргументації; розв'язання проблем та формування нових ідей; креативність, оригінальність та ініціативність; навички ефективної комунікації; здатність керувати своїм часом, розуміння важливості вчасного та якісного виконання поставлених завдань; розвиток відповідальності; формування лідерських якостей.

Наукова новизна

У публікації представлено форми й методи науково-дослідницької роботи в сучасній школі. На матеріалі творчості українських письменників діаспори з урахуванням регіонального чинника розглянуто ймовірні форми підготовчого етапу. Окреслено скерування до перспективних напрямів і матеріалів дослідження.

Викладені у статті міркування є зразком цілісного розуміння проблеми.

Висновки

Розглядаючи форми й методи науково-дослідницької роботи в сучасній школі, зауважили важливість підготовчого етапу. Своєрідними пролегоменами до такої діяльності можуть бути тематичні екскурсії в музеї та бібліотеки, мета яких – зацікавити творчістю письменника та перспективами дослідження. Так емоційний інтелект може працювати на формування інтересу до наукової діяльності.

Принципи доступності та наступності, системність у роботі – важливі методичні аспекти співпраці керівника зі здобувачем освіти. Важливим є психологічний складник, адже і тема має подобатися учневі, і вчитель має бути мудрим наставником, тактовно аналізувати помилки й формувати впевненість у своїх силах та толерантність щодо існування інших точок зору, вміти вести дискусію (останні питання переплітається з проблемами риторики та наукової комунікації).

Важливим складником учнівської науково-дослідницької діяльності є роль самостійної роботи (вдумливе й уважне читання художніх творів, робота з літературознавчими джерелами, створення свого наукового тексту).

Розглядаючи алгоритми організації наукової роботи, зауважили академічну добросовісність і наукову новизну як основотвірні складники. Закономірно, що пропонується шлях від написання рефератів, виступів під час наукових чи урочистих заходів у класі та школі до презентації набутоків у формі науково-дослідницького проекту, участі в конкурсах і наукових заходах різного рівня, підготовки спільної публікації з учителем.

Роль учителя в підготовці учнівського науково-дослідницького проекту в сучасній школі – це роль досвідченого науковця й мудрого наставника. Керівник проекту мусить мати науковий досвід або ж шукати шляхи співпраці з викладачами університету. Вчитель має постійно дбати про свій науково-методичний розвиток, опановувати нові методи дослідження (наприклад, здобутки компаративістики), розширювати

сфери наукових пошуків (доречно звернутися до багатств мемуаристики), допомагати в організації підготовчих моментів до конкурсу-захисту.

Академічна доброчесність, наукова новизна та наукова комунікація – засади, що формуються під час науково-дослідницької роботи в школі, й залишаються ґрунтом студій на наступних етапах.

Література

- Коцюбинська, М. (2008). Історія, оркестрована на людські голоси. Екзистенційне значення художньої документалістики для сучасної української літератури. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Приходько, О. Ю. (2016). Науково-дослідницька робота учня-члена МАН: моніторинг якості. *Українська мова і література в школі*, 2 (125), 45–51. URL: <http://surl.li/ovfpcw>
- Програма УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА 10–11 класи. ПРОФІЛЬНИЙ РІВЕНЬ (2017). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
- Самі про себе: автобіографії видатних українців ХІХ-го століття (1989). Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США.
- УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10–11 класи (рівень стандарту) (2017). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
- Яблонська, О. В. (2022). Самостійна робота в науково-дослідницькій діяльності здобувачів освіти: від бакалавра до доктора філософії. *Управління якістю науково-дослідницької діяльності у закладах вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнних реалій*, Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 304–306.

References

- Kotsiubynska, M. (2008). Istoriia, orkestrovana na liudski holosy. Ekzystentsiine znachennia khudozhnoi dokumentalistyky dlia suchasnoi ukrainskoi literatury [A story orchestrated with human voices. The existential significance of documentary fiction for contemporary Ukrainian literature]. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» (in Ukrainian).
- Prykhodko, O. Yu. (2016). Naukovo-doslidnytska robota uchnia-chlena MAN: monitorynh yakosti [Scientific and research work of a student member of the Academy of Sciences: quality monitoring]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 2 (125), 45–51. URL: <http://surl.li/ovfpcw> (in Ukrainian).
- Prohrama. UKRAINSKA LITERATURA 10–11 klasy. PROFILNYI RIVEN [Program. UKRAINIAN LITERATURE grades 10–11. PROFILE LEVEL] (2017). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (in Ukrainian).
- Sami pro sebe: avtobiohrafii vydatnykh ukraintsiv XIX-ho stolittia [About themselves: Autobiographies of Prominent Ukrainians of the XIX-th Century]. (1989). New York: Ukrainska Vilna Akademiia Nauk u SShA (in Ukrainian).

UKRAINSKA LITERATURA. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 10–11 klasy (riven standartu) [UKRAINIAN LITERATURE. Program for general educational institutions grades 10–11 (standard level)] (2017). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (in Ukrainian).

Yablonska, O. V. (2022). Samostiina robota v naukovu-doslidnytskii diialnosti zdobuvachiv osvity: vid bakalavra do doktora filosofii [Independent work in research activities of education seekers: from bachelor to doctor of philosophy]. *Upravlinnia yakistiu naukovu-doslidnytskoi diialnosti u zakladakh vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity v umovakh voiennykh realii*, Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 304–306.

Olha Yablonska, Liudmyla Lishtvan. Works of Ukrainian writers of the diaspora: forms and methods of research work in the modern school. The purpose of the publication is to consider the possible forms and methods of research work in a modern school based on the creativity of Ukrainian writers of the diaspora. The tasks of the research are united by the need to build a certain algorithm of cooperation between the student and the teacher, the formation of scientific communication. The **theoretical basis** of the article is based on a complex approach to the problem.

The **result of the study** is a vision of the importance of the preparatory stage, which can take place in the form of thematic excursions to museums and libraries, in particular, the possibilities of such implementation for schoolchildren of the Volyn region. It is emphasized that the principles of accessibility and continuity, systematic work are important methodical aspects of the manager's cooperation with the student. The importance of the student's independent work is noted (thoughtful reading of works of art, work with literary research, creation of a scientific text). It is emphasized that academic integrity and scientific innovation are fundamental components. The student's path from writing essays, speeches during scientific or ceremonial events in the classroom and school to the presentation of achievements in the form of a research project, participation in competitions and scientific events of various levels, preparation of a joint publication with the teacher is outlined.

The role of a teacher in the preparation of a student research project as an experienced scientist and a wise mentor, taking care of his scientific and methodical development, in particular mastering new research methods, as well as establishing consultations with university teachers, is considered. In the study of the work of Ukrainian writers of the diaspora, it is suggested to intensify the microanalysis of the artistic text, to use the directions of comparative studies, and to involve the variety of memoirs.

The **conclusions** emphasize the methodical aspects of the cooperation between the manager and the student and the principles of research work at the school.

Key words: works of Ukrainian diaspora writers; research work at school; competition-defense of scientific works at the Small Academy of Sciences; abstract; theses; research project.

Яблонська Ольга Василівна – кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-2200-6978>; o_jabl@ukr.net

Ліштван Людмила Михайлівна – здобувач освіти другого (магістерського) рівня факультету філології і журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки